

व्यवसायिक नैतिकतेचा (Business Ethics) व्यवसाय वाढीच्या सहसंबंधाचा अभ्यास

डॉ. दिगंबर भा. दुले

(HOD- HRM), सहा.प्राध्यापक, तिरपुडे समाजकार्य महाविद्यालय, नागपूर

Corresponding Author - डॉ. दिगंबर भा. दुले

DOI- 10.5281/zenodo.12754382

सारांश:

व्यवसाय नैतिकता व्यवसाय वाढण्यासाठी महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावते. या मध्ये व्यवसायिक नैतिक तत्त्वे, धोरणे आणि मूल्ये यांचा समावेश होतो. व्यवसाय नैतिकता हा व्यवसायाचा भाग असल्याने एक व्यवसायाच्या वर्तनाची आचारसंहिता तयार होते आणि त्याचा परिणाम हा कर्मचारी वर्तनावर होत असतो. व्यवसाय नैतिकता ही कायदेशीर आचरण आणि आवश्यकतेच्या पलीकडे काम करते. व्यवसाय नैतिकते मध्ये कार्यप्रणालीच्या प्रथा आणि कार्यपद्धतीचा समावेश आहे. कर्मचारी व्यवस्थापन, किमान वेतन, ग्राहकांचे समाधान, अंतर्गत आणि बहिर्गत व्यापार, पर्यावरणीय जबाबदारी, दैनंदिन कृती इत्यादीचा संबंध व्यवसाय नैतिकते सोबत आहे. प्रस्तुत संशोधन लेखामध्ये व्यवसायिक नैतिकतेच्या व्यवसायिक वाढ आणि विकासावर होणाऱ्या परिणामावर प्रकाश टाकण्यात येईल.

प्रमुख शब्द: व्यवसाय नैतिकता, नैतिकतेची गरज, वैशिष्ट्ये, नैतिकतेची व्यवसायिक भूमिका आणि परिणाम

प्रस्तावना:

व्यवसाय नैतिकता व्यवसाय वाढण्यासाठी महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावते. या मध्ये व्यवसायिक नैतिक तत्त्वे, धोरणे आणि मूल्ये यांचा समावेश होतो. व्यवसाय नैतिकता हा व्यवसायाचा भाग असल्याने एक व्यवसायाच्या वर्तनाची आचारसंहिता तयार होते आणि त्याचा परिणाम हा कर्मचारी वर्तनावर होत असतो. व्यवसाय नैतिकता ही कायदेशीर आचरण आणि आवश्यकतेच्या पलीकडे काम करते. व्यवसाय नैतिकते मध्ये कार्यप्रणालीच्या प्रथा आणि कार्यपद्धतीचा समावेश आहे. कर्मचारी व्यवस्थापन, किमान वेतन, ग्राहकांचे समाधान, अंतर्गत आणि बहिर्गत व्यापार, पर्यावरणीय जबाबदारी, दैनंदिन कृती इत्यादीचा संबंध व्यवसाय नैतिकते सोबत आहे.

व्यवसाय मधून मालकाला नफा तर कामगाराला पगार मिळवायचा असतो. व्यवस्थापनाचे अनेक पत्र निर्माण होतात. भारतात नव्हे तर जगात मोठ्या प्रमाणावर औद्योगिक क्रांती सुरु आहे आणि यात मोठ्या प्रमाणावर तंत्रज्ञान वापरल्या जात आहे. त्याच बरोबर विशेषीकरण आणि परस्परावलंबित्वामुळे व्यवसाय वाढीला आणि स्पर्धेला उत्तेजना मिळालेली दिसून येते. मराठीमध्ये 'व्यवसाय' हे Profession चे आणि 'धंदा' हे Business चे

भाषांतर या अर्थाने उपयोगात आणल्या जाते. तर Professional म्हणजे व्यवसायिक आणि Business करतो तो धंदेवाईक असे शब्द प्रयोग केला जातो. 'व्यवसायाचे नीतिशास्त्र' ला Professional Ethics आणि Business Ethics या दोन्हींचे भाषांतर आहे.

व्यवसायाने कोणते ही क्षेत्रात काम करित असतांना कोणते नीतिनियम पाळावेत याचे निकष ठरविते त्याला व्यवसायिक नीतिशास्त्र असे म्हणतात. व्यवसायासाठी लागणारे कौशल्य मिळविणे, ज्ञानाचा वापर कारणे आणि व्यवसाय बाजारात टिकविणे आणि वाढविण्यासाठी प्रयत्न कारणे यास व्यवसायिक कला किंवा ज्ञान म्हणतात. व्यावसायिकाकडे प्रामाणिकपणा, सचोटी, पारदर्शकता, विश्वासाहता, आत्मविश्वास, कायदापालनाची प्रवृत्ती, निष्ठा, आदर हे गुण असावेत, अशी अपेक्षा असते. व्याकासायीकाला नफा मिळवायचा असतो आणि याकरिता कौशल्याधारित लोकांना कामावर ठेवणे, त्यांच्याकडून काम करून घेणे इत्यादी गोष्टी कराव्या लागतात. कमी वेळ आणि पैसा खर्च करून जास्तीत जास्त नफा मिळविण्याचा प्रयत्नात व्यवसायिक नैतिकतेचा संघर्ष समोर येतो. (<https://www.loksatta.com/>, २०१४)

अध्ययन पद्धती: प्रस्तुत संशोधन लेखासाठी दुय्यम संशोधन पद्धतीचा वापर करण्यात आला. या करिता विविध संशोधन लेख, मासिके, पुस्तकांचा वापर करण्यात आला.

संशोधनाचा उद्देश:

१. व्यवसायिक नैतिकतेची गरज तपासणे.
२. व्यवसायिक नैतिकतेचा व्यवसाय वाढीशी संबंध तपासणे.

व्यवसाय नैतिकतेची व्याख्या:

अँड्र्यू क्रेव्ह: व्यवसाय नैतिकता म्हणजे व्यवसायिक परिस्थिती, कृती यांचा अभ्यास होय की, ज्या ठिकाणी योग्य आणि चुकीचे निर्णय हाताळले जातात.

रॉबर्ट जिनर: व्यवसायाच्या नैतिकतेशी असलेल्या पद्धती, तत्त्वज्ञान निर्णय आणि चांगले आचरण होय.

क्रिक ओ हँन्सन: व्यवसाय नैतिकता म्हणजे व्यवसायाच्या मानकांचा अभ्यास मानवी कल्याण आणि चांगल्याला प्रोत्साहन देणारे वर्तन होय. (<https://old.mu.ac.in/>, २०२४)

व्यवसाय नैतिकतेची तत्त्वे :

व्यवसाय तत्त्वे आणि मानकांचा संदर्भ व्यवसायाच्या जगात नैतिकता आणि चांगल्या वर्तनाचे मार्गदर्शन करीत असतात. व्यवसाय नैतिकता ही सुनिश्चित करते की बाजारात ग्राहक आणि व्यवसायांसह बाजारातील सहभागींच्या विविध प्रकारांमध्ये विश्वासाची एक विशिष्ट पातळी अस्तित्वात आहे. कोणत्याही व्यवसायाच्या दीर्घकालीन यशासाठी हे महत्त्वपूर्ण आहे.

१. नेतृत्व: व्यवसाय नैतिकतेचे महत्त्वाचे तत्व म्हणजे नेतृत्व होय. वैयक्तिक आणि सार्वजनिक आयुष्यात नेतृत्व महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावतात. व्यवसायामध्ये निर्णय आणि वर्तनाचे मार्गदर्शन करण्यासाठी योग्य नेतृत्वाची गरज असते-

२. उत्तरदायित्व: व्यवसायिक क्षेत्रामध्ये प्रत्येक कृतीला जबाबदारीपणा घ्यावा लागतो. व्यवसाय नैतिकतेची पालन होण्या करिता वचनबद्धता पालवी लागते. व्यवसाय नैतिक मार्गदर्शक तत्वांचे पालन कारणे आवश्यक आहे.

३. आदरपूर्वक वर्तवणूक: कामाच्या ठिकाणी स्थिती उत्पादकता वाढविण्यासाठी मदत करते. ज्या प्रमाणे भौतिक सुविधा आवश्यक आहेत त्याच प्रमाणे सन्मानजनक वर्तवणूक असणे आवश्यक आहे. प्रत्येकाला सन्मान, त्याची गोपनीयता, समान संधी, करुणा आणि सहानुभूती मिळणे

डॉ. दिगंबर भा. टुले

आवश्यक आहे. व्यवसायाचे वर्तन नैतिक असणे आवश्यक आहे-

४. प्रामाणिकपणा: व्यवसायाचे अंतर्गत आणि बहिर्गत वातावरण नैतिक असणे आवश्यक आहे म्हणजे पारदर्शक असणे आवश्यक आहे. व्यवसाय संदर्भात चांगली आणि वाईट कार्यप्रदर्शन प्रसिद्ध कारणे आवश्यक आहे. कार्यप्रदर्शन सुधारण्यासाठी पारदर्शक व्यवहार मदत करतो.

५. कायदांचा आदर: केंद्र, राज्य आणि स्थानिक सरकारांचे कायदे, नियम आणि इतर आचारसंहितेचे पालन व्यवसायांनी सतत कारणे आवश्यक आहे आणि हा व्यवसायिक नैतिकतेचा भाग आहे.

जबाबदारीपूर्ण व्यवसाय: व्यवसायांनी आपल्या उत्पादन, व्यवसाय

६. पारदर्शकता: व्यवसायांचे भागधारक हे व्यवसायामध्ये स्वारस्य दाखविणारे असतात. यात गुंतवणूकदार, कर्मचारी, ग्राहक, स्थानिक समुदाय समाविष्ट असतात. व्यवसायाची आर्थिक माहिती, किमतीत होणारा बदल, गुपिते, फोर्मुला हे व्यवसाय पर्यंत सीमित असणे आवश्यक आहे. कायदा, नियम, उत्पादन आणि बाजाराबाबत सर्व माहिती साम्बधीतानां असणे आवश्यक आहे.

७. निष्पक्षता: व्यावासामध्ये सर्वांना समान संधी मिळावयाला पाहिजेत आणि त्यांना समान वागणूक दिली पाहिजे. कोणताही भेदभाव शिवाय समानता, सौजन्य आणि आदर यांच्यासमोर वैयक्तिक किंवा कॉर्पोरेट लाभ ठेवत असू नये.

८. पर्यावरण बाबत काळजी: जगात संसाधने मर्यादित आहेत, उद्योगामुळे पर्यावरणाची मोठ्या प्रमाणावर हानी झाली आहे. हवामान बदलत आहे, अशा परिस्थितीत व्यवसायावर होणाऱ्या पर्यावरणीय परिणामांबद्दल जागरूक राहणे आणि काळजी घेणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. सर्व कर्मचाऱ्यांना आधीपासून झालेल्या नुकसानीमध्ये भर घालू शकणाऱ्या पद्धतींसाठी उपाय शोधण्यासाठी आणि अहवाल देण्यासाठी प्रोत्साहित केले जावे.

९. सहानुभूती पूर्वक व्यवहार: कर्मचारी, व्यवसायाच्या आजूबाजूचा समुदाय, व्यवसायिक भागीदार आणि ग्राहक या सर्वांना त्यांच्या कल्याणासाठी प्रयत्न कारणे आवश्यक आहे.

१०. कर्मचार्यांची निष्ठा: व्यवसाय ज्या प्रमाणे आपल्या भागधारकांची काळजी घेतो त्या प्रमाणे भागधारकांनी

व्यवसाय वाढीसाठी प्रयत्न कारणे आवश्यक आहे. प्रामाणिकपणा, विश्वासाहता, कंपनीशी गोपनीयतेने आणि वचनबद्धतेचे प्रदर्शन कर्मचार्यांनी करणे आवश्यक आहे. (<https://www.investopedia.com>, २०२४)

११. व्यवसायिक स्पर्धा: व्यवसायामध्ये स्पर्धा असणे सामान्य बाब आहे. व्यवसायिक स्पर्धा ही निरोगी असणे आवश्यक आहेत.

१२. व्यवसायिक वचनबद्धतेचे पालन: व्यवसायिक वस्तू आणि सेवेचे उत्पादन करित असतांना देण्यात येणारे मापन, दर्जा आणि सेवे बाबत काटेकोर अंमलबजावणी होणे आवश्यक आहे.

व्यवसाय नैतिकतेचे महत्त्व:

आधुनिक व्यवसायात यशस्वी होण्यासाठी व्यवसायिक नैतिकता आवश्यक असण्याची अनेक कारणे आहेत. व्यवसायाची नैतिकता व्यवसायाची आचारसंहिता तयार करण्यास मदत करते. व्यवसायिक नैतिकता व्यवस्थापनाचे नैतिक वर्तन ठरविते आणि व्यवसायाची पप्रतिष्ठा वाढविण्यास मदतगार साबित होते.

१. ब्रँड ओळख आणि वाढविण्यासाठी मदतशीर होते: व्यवसायाची नैतिकता आणि व्यवसायाची आचारसंहिता व्यवसायाची प्रतिमा तयार होण्या करिता मदत करते. भारतामध्ये अशी अनेक व्यवसायिक उदाहरणे आहेत की ज्या व्यवसायाची नैतिकता उच्च दर्जाची आहेत त्या व्यवसायाची उत्पादने बाजारात मागणी वाढते, त्यांचा ब्रँड मूल्यामध्ये वृद्धी होते.

२. वाटाघाटी करण्याची क्षमता वाढविण्यास मदत होते: व्यवसायाची नैतिक आचरण चांगले असल्याने त्यांची व्यवसायिक क्षमता वाढलेली असते, त्यामुळे वाटाघाटी करण्यासाठी त्यांची क्षमता जास्त असते.

३. उत्पादने आणि सेवांवर विश्वास वाढविण्यासाठी: व्यवसायाची नैतिकता त्यांच्या वस्तू आणि सेवांचा दर्जा निश्चित करित असतात. त्यामुळे त्यांच्या उत्पादनावर लोकांचा विश्वास वाढत जातोय.

४. गुंतवणूकदारांना आकर्षित करते: वस्तू आणि सेवांच्या उत्पादन आणि बाजार मूल्यात वाढ होण्यामागे व्यवसायाची नैतिकता मोठ्या प्रमाणावर काम करते. त्यामुळे गुंतवणूकदार निश्चित वाढत जातात.

५. ब्रँड / प्रतिभा आकर्षितता वाढण्यास मदत होते.

६. ग्राहकांना वस्तू आणि सेवाबाबत निष्ठा वाढविण्यास मदत होते.

व्यवसाय नैतिकतेचे प्रकार:

व्यवसायिक नीतिमत्तेशी संबंधित कॉर्पोरेट सामाजिक दायित्व पद्धती, पारदर्शकता आणि विश्वासाहता, निष्पक्षता आणि तांत्रिक पद्धती, नैतिकतेचे सिद्धांत इत्यादीबाबींचा समावेश यात होतो.

१. व्यवसायिक सामाजिक जबाबदारी: कॉर्पोरेट सोशल रिस्पॉन्सिबिलिटी (CSR) ही भागधारकांच्या समाधानाची करण्याची संकल्पना आहे. यामध्ये कर्मचारी, पर्यावरणावर, समाजावर आणि ज्या समुदायामध्ये व्यवसाय चालतो त्या समुदायावर काय परिणाम होतो याचा लेखाजोखा मांडतो. व्यवसायांनी नफा मिळविणे महत्त्वाचे आहेत, तसेच समाज, ग्राहक आणि कर्मचाऱ्यांच्या कल्याणासाठी काम कारणे आवश्यक असते. कॉर्पोरेट गव्हर्नन्सच्या कॉर्पोरेट सामाजिक दायित्व पद्धती, नैतिक प्रथा आर्थिक कामगिरी वाढवतात. व्यवसायांनी पर्यावरणीय, परोपकारी, नैतिक आणि आर्थिक प्रभावांसाठी स्वतःला जबाबदार आणि जबाबदार धरले पाहिजे.

२. पारदर्शकता आणि विश्वासाहता: कंपन्यांच्या आर्थिक कामगिरीचा अहवाल पारदर्शक पद्धतीने देत असल्याची खात्री करणे आवश्यक आहे. अनेक कंपन्यांचा अहवाल त्यांच्या भागधारकांना वार्षिक अहवाल प्रकाशित करतात आणि गुंतवणूकदारांना आकर्षित करतात.

३. तांत्रिक पद्धती आणि नैतिकता: कंपनीच्या कार्यप्रणालीमध्ये तंत्रज्ञानाचा वाढता वापर हा वाढलेला आहे. व्यवसायासाठी आवश्यक तंत्रज्ञान आणि माहिती एकत्रितपणे नैतिकतेने वापरला जात आहे हे सुनिश्चित करणे आवश्यक आहे. तसेच सुनिश्चित केले पाहिजे की तंत्रज्ञान त्याच्या क्षमता उत्तम आहे आणि त्याच बरोबर सुरक्षित आहे. विशेषतः अनेक व्यवसाय ग्राहकांची माहिती संग्रहित करतात आणि डेटा संकलित करतात त्याचा वापर इतर कामासाठी होऊ नये.

४. निष्पक्षता: वंश, धर्म, श्रद्धा, वय किंवा ओळख याची पर्वा न करता सर्व कर्मचाऱ्यांसाठी कार्यस्थळ सर्वसमावेशक, वैविध्यपूर्ण आणि न्यायोचित असावे. कामाचे योग्य वातावरण असावे जेणेकरून प्रत्येकजण त्यांच्या स्वतःच्या क्षमते प्रमाणे काम करू शकतो, बढती मिळवू शकतो आणि

यशस्वी होऊ शकतो. (<https://www.investopedia.com/>, २०२४)

५. नेतृत्व नैतिकता: व्यवस्थापन संघाचे आचरणाचा प्रभाव सर्व कर्मचारीवर पडतो. कामाच्या ठिकाणी व्यवस्थापन संघाचे वर्तन महत्वपूर्ण असते. शीर्षस्थानी असलेल्या लोकांनी नैतिक पद्धती आणि वागणूक पाळण्याचा परिणाम उत्तम होतो. उत्कृष्ट कामगिरी करणाऱ्या व्यक्तींना टिकवून ठेवण्याची आणि आकर्षित करण्याची क्षमता सुधारण्यात नेतृत्व नैतिकता सहाय्य करते आणि लोकांची कामगिरी देखील उंचावण्यास मदत होते.

६. कर्मचारी नैतिकता: कंपनीमध्ये कर्मचारी त्यांच्या सभोवतालच्या गोष्टींचे पालन करीत असतात. व्यवसायाची नैतिकता व्यवस्थित ठेवल्यास, कर्मचारी लवकर चांगले निर्णय घेतात. त्यामुळे उत्पादकता वाढते. प्रामाणिकपणा आणि उत्कटतेने चालवलेले काम प्रत्येकाला फायदेशीर ठरते. (<https://www-keka-com>, २०२१)

व्यवसाय नैतिकतेचे घटक:

१. नैतिकतेशी तडजोड नसणे: व्यवसायाने सत्याशी तडजोड न करता प्रामाणिकपणा आणि प्रत्येक भागाधाराकाशी सन्मानाने वागणे आवश्यक आहे. अनेक व्यवसाय हे नैतिकता पालनामुळे आणि व्यवहारामुळे ओळखले जातात. उत्तम व्यवसाय भ्रष्ट किंवा चुकीच्या व्यवहारांमध्ये गुंतण्यास नकार देतात त्यामुळे त्यांना जागतिक स्तरावर विश्वासाहतेची प्रतिष्ठा राखण्यास मदत होते.

२. निष्पक्षता: व्यवसायाने सर्व भागधारकांना समान वागणूक सुनिश्चित करणे आवश्यक आहे. पारदर्शकता आणि वस्तुनिष्ठतेद्वारे काम कारणे आवश्यक आहे. कर्मचाऱ्यांच्या तक्रारी आणि विवाद हाताळण्यासाठी पारदर्शक प्रक्रिया स्वीकारणारा व्यवसाय निष्पक्षता दाखवतो.

३. जबाबदारी: व्यवसायाने स्वतःच्या कृतीची जबाबदारी घेणे महत्वाचे असते. त्या कंपनीचे सदोष उत्पादन असेल आणि त्यांची ओळख सदोष आहे असे पटले असेल तर प्रभावित ग्राहकांना कंपनी भरपाई देते आणि व्यवसायिक तत्वांचे पालन करते.

४. आदर: राज्यघटनेच्या कलम १४ नुसार सर्व व्यक्तींशी सन्मानाने आणि समानतेने वर्तवणूक कारणे आवश्यक आहे. मतभेदांची पर्वा न करता त्यांच्या योगदानाची कदर करणे आवश्यक असते.

डॉ. दिगंबर भा. टुले

५. पारदर्शकता: सर्व व्यवसायांनी कोणतीही व्यवसायिक हेराफेरी न करता, भागधारकांशी व्यवसायाशी संबंधित माहिती उघडपणे जाहीर करणे आवश्यक आहे. व्यवसाय जो नकारात्मक आणि सकारात्मक अशी कोणतीही माहिती न लपविता त्यांचे पारदर्शकतेचा सराव करणे आवश्यक आहे.

६. शाश्वतता: व्यवसाय शाश्वतता राखण्यासाठी प्रयत्न सातत्याने कारणे आवश्यक आहे. भविष्यातील पिढ्यांना हानी पोहोचवू नयेत या प्रकारे संसाधनांचा वापर करण्याची खात्री करणे आवश्यक आहे. आर्थिक, पर्यावरणीय आणि सामाजिक लक्ष केंद्रित करून "ट्रिपल बॉटम लाइन" दृष्टिकोन व्यवसायाने स्वीकार करावा. (<https://upscsociology>, एन. डी.)

७. व्यवसायिक प्रामाणिकपणा: व्यवसायिक प्रामाणिकपणा हा व्यवसायांच्या भागधारकांच्या दृष्टीने महावतपूर्ण असतो. व्यवसायाच्या शाश्वत विकासात प्रामाणिकपणाचा मोठा सहभाग असतो.

८. उत्पादन सुरक्षा आणि गुणवत्ता: उत्पादनांची स्पर्धा करीत असतांना वस्तू आणि सेवांचा दर्जा आणि सुरक्षा महत्वाची असते. या करिता ठरलेल्या मानकानुसार व्यवसायांनी काम कारणे अपेक्षित असते.

९. कामाच्या ठिकाणी आरोग्य आणि सुरक्षा: कामाच्या ठिकाणी असणारी स्थिती कामगारांच्या उत्पादकतेवर परिणाम करणारी असते. कामगारांना स्वच्छ पिण्याचे पाणी, खेळती हवा, थंड वातावरण, कॅनटीन सुविधा, सुरक्षा संसाधनांची उपलब्धता आणि त्यांचे प्रशिक्षण इत्यादीची उपलब्धता कामाच्या ठिकाणी कारणे आवश्यक असते.

१०. विक्री आणि विपणन मध्ये निष्पक्षता: व्यवसायिक मालाची विक्री आणि विपणन व्यवस्था सर्वत्र होणे, वाहतून नियमानुसार होणे आवश्यक असते.

११. आर्थिक पारदर्शकता: व्यवसायिक धेय्य आणि धोरणामध्ये आर्थिक पारदर्शकता समावेश असणे आवश्यक आहे. यामुळे ग्राहक, कर्मचारी आणि इतर भागधारकांचा विश्वास वाढतो.

१२. नैतिकता: नैतिकता हा व्यवसायिक नैतिकतेचा आत्मा आहे. हक्क, कर्तव्ये, खरेदी, विक्री प्रक्रिया याबाबत जागरूकता प्रचंड वाढली आहे, याचा परिपाक म्हणून व्यवसायिक जग जागरूक 'नैतिक' मूल्यांवर काम करतो.

१३. आचारसंहिता: नैतिकता आणि गुणवत्ता निर्णय प्रक्रियेचे मुख्य घटक आहेत. व्यवसायिक कृतीचे संचालन

नैतिकतेने झाल्यावर कंपनीचे ध्येय यशस्वीरित्या पार पाडायला मदत होते.

१४. भागधारकांच्या हिताचे संरक्षण: प्रत्येक व्यवसायाने भागधारकांच्या कल्याणाला प्राधान्य दिले पाहिजे.पर्यावरणीय घटकांच्या हिताचे संरक्षण, सरकार, पुरवठादार, ग्राहक इ.

१५. सामाजिक दायित्वाचा व्यवसायिक दृष्टिकोन: सीएसआर मुख्यतः प्रशासकीय कामकाजाशी संबंधित आहे. कंपनीचे व्यवसाय नैतिकता ही प्रमुखता आहे. प्रेरक आणि वर्तनात्मक पैलूंवर लक्ष केंद्रित करणे गरजेचे असते. सामाजिक आणि पर्यावरणीय घटक व्यवसायासाठी महत्वपूर्ण असतात. (<https://old.mu.ac.in/>, २०२१)

व्यवसायिक संघटना / संस्थेमध्ये व्यवसायिक नैतिकतेचे महत्व:

व्यवसायिक नैतिकता हे व्यवसायांचे मूल्य, तत्व हे लिखित आणि अलिखित स्वरूपामध्ये असतात आणि व्यवसायाचे वर्तन आणि कृती नियंत्रित करण्याचे काम करीत असतात. व्यवसायाला निर्णय घेण्यासाठी व्यवसायिक नैतिकता संघटनेसाठी कमी पडते. व्यवसायाच्या कॉर्पोरेट गव्हर्नन्सपासून कॉर्पोरेट सामाजिक जबाबदारीपर्यंतच्या सर्व निर्णयात व्यवसायिक नैतिकतेचे महत्वपूर्ण आहे. व्यवसायिक नैतिकता ही व्यवसायाची वयक्तिक ओळख असते, ज्यामध्ये लाच घेणे आणि देणे, बालकामगारांना कामावर न ठेवणे, बेकायदेशीर कामे न कारणे इत्यादीचा समावेश यात होतो. व्यवसायिक नैतिकतेचेपालन करणाऱ्या व्यवसायाबाबत सर्वच भागधारकांच्यामध्ये विश्वास तयार होतो.

व्यवसायिक संघटना/संस्थेमध्ये व्यवसाय नैतिकतेची वैशिष्ट्ये पुढील प्रमाणे आहे.

1. व्यवसाय नैतिकता सामाजिक चालीरीती, परंपरा, संस्कृती, वृत्ती आणि मानकांचे देखील पालन करते.
2. व्यवसाय नैतिकता प्रक्रियांना अनुकूल करून व्यवसाय कार्यप्रदर्शन वाढ आणि विकसित करण्यात मदत करते.
3. व्यवसाय नैतिकता योग्य व्यवसाय पद्धतींसाठी मार्गदर्शक तत्त्वे प्रदान करते.
4. व्यवसाय नैतिकता देखील कामाच्या ठिकाणी मूलभूत सुविधा, मानवी वर्तन आणि आचरणाचा अभ्यास करण्यासाठी महत्वपूर्ण भूमिका बजावते.
5. व्यवसाय नैतिकता व्यक्ती आणि समूह यांच्यातील परस्पर परस्परसंवादाचे मानदंडाची व्याख्या करते.

डॉ. दिगंबर भा. टुले

6. व्यवसायातील आचारसंहिता तयार करण्यासाठी व्यवसाय नैतिकता चौकट तयार करण्यास मार्गदर्शन करते.
7. व्यवसाय नैतिकता ही 'कला' आणि 'विज्ञान' या दोन्हींचा भाग असते.
8. व्यवसायिक नैतिकता मूल्ये, मानके आणि व्यवसायिकतेच्या मानदंडांना प्रोत्साहन देऊन ग्राहकांचे कल्याण करते.
9. उत्कृष्ट ग्राहक सेवेच्या बोधवाक्याशी संरेखित करण्यासाठी लक्ष्यांचे सातत्याने पुनर्मूल्यांकन करण्याच्या हेतूने ते जवळून एकमेकांशी जोडलेले आहेत.
10. व्यवसाय नैतिकता इष्टतम सानुकूल परिणाम साध्य करण्यासाठी पर्यायी मार्गांची कल्पना करते.
11. समाज सुधारण्याच्या दिशेने त्यांचे प्रयत्न निर्देशित करून व्यवसायाचे सामाजिक मूल्य वाढवण्यावर ते अधिक भर देतात.

व्यवसायिक संघटना / संस्थेमध्ये व्यवसायात नैतिकतेची गरज:

१. व्यवसायाची बाजारातील प्रतिष्ठा राखण्यासाठी मदत: कंपनीला स्पर्धात्मक फायदा होण्यासाठी नैतिक आधार असलेल्या व्यवसायांसाठी बाजारात सकारात्मक ब्रँड प्रतिमा होण्यास मदत होते. तसेच निष्ठावान ग्राहक टिकवून ठेवण्यास मदत होते.

२. विश्वासहार्थता वाढण्यास फायदेशीर: व्यवसाय नैतिक पद्धती अंतर्गत आणि बाह्य भागधारकांमध्ये विश्वास निर्माण करण्यास मदत करतात, जो दीर्घकालीन आणि शाश्वत व्यवसायिक नफा सुनिश्चित करण्यासाठी एक आवश्यक घटक मनाला जातो.

३. उत्पादक कार्यक्षमता वाढविण्यास सक्षम: व्यवसाय नैतिकता देखील सकारात्मक कार्य संस्कृती तयार होण्यास आणि उत्पादक क्षमता वाढ आणि टिकविण्यास मदत करते. आकर्षक आणि पारदर्शक कार्यस्थळ कर्मचाऱ्यांची निष्ठा वाढवण्यास आणि बाजारातील सर्वोच्च प्रतिभा तयार होण्यास करण्यास मदत करते.

४. ग्राहकांचे समाधान सुधारण्यास मदतगार: नैतिकदृष्ट्या कंपनीचा बऱ्याचदा उच्च-गुणवत्तेची उत्पादने ऑफर करून, व्यवसायिक पद्धती आणि प्रक्रियांमध्ये पारदर्शकता राखून

आणि ग्राहकांच्या समस्यांचे त्वरित निराकरण करून एक निष्ठावान ग्राहक आधार तयार करतात.

५. दीर्घकालीन शाश्वतता: व्यवसायातील नैतिकता ही पर्यावरणीय, सामाजिक, आर्थिक आणि राजकीय घटक विचारात घेऊन व्यवसायाचे दीर्घायुष्य वाढविण्यात मदत करते. व्यवसाय जगात गतिमानता राखण्यासाठी व्यवसायातील लवचिकता निर्माण करण्यात मदत करतात.

संस्थेमध्ये व्यवसाय नैतिकतेची भूमिका:

व्यवसायिक संस्थेच्या विविध कार्यांमध्ये व्यवसायिक नैतिकता महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावते. संस्थेची दीर्घकालीन उत्कृष्टता आणि शाश्वतता टिकवून ठेवणारी सकारात्मक संस्कृती वाढविण्यासाठी ते आवश्यक आहेत.

१. आर्थिक नितीशास्त्र: आर्थिक नितीमत्ता व्यवसायाशी संबंधित भागधारकांसोबत मजबूत संबंध जोपासण्यात आणि आर्थिक फसवणूक, हेराफेरी आणि दिशाभूल करणारी माहिती रोखून संस्थेची मदत करतात.

२. मानव संसाधन विकास आणि नैतिकता: मानव संसाधन नैतिकता नियुक्ती, कार्यप्रदर्शन मूल्यमापन, प्रशिक्षण आणि विकासामध्ये नैतिकता अंतर्भूत करून वैविध्यपूर्ण आणि सर्वसमावेशक कार्यबल तयार करण्यात मदत करते. तसेच कर्मचारी मनोबल, उत्पादकता आणि व्यवसायाबाबत धारणा वाढविण्यास मदत करते.

३. विपणनातील नैतिकता: विपणन पद्धतींमध्ये नैतिक बाबींचा अवलंब केल्याने कंपन्यांना त्यांच्या ग्राहकांशी चिरस्थायी संबंध आणि सकारात्मक ब्रँड प्रतिष्ठा निर्माण करण्यात मदत होते. तसेच नैतिकता प्रामाणिकपणा, सचोटी आणि जबाबदार जाहिरात पद्धतींवर अवलंबून असते, फसव्या धोरणे आणि खोटे दावे टाळण्या करिता मार्गदर्शक ठरतात.

४. उत्पादनातील नैतिकता: उत्पादन पद्धती नैतिक असणे आवश्यक आहे. चांगली कामगार परिस्थिती, सुरक्षित कामाचे वातावरण आणि हरित उत्पादन पद्धती निश्चित करून लागू केली जाऊ शकते. तसेच उत्पादनातील नैतिकता ही ग्राहकांच्या अपेक्षा पूर्ण करण्यात मदत करतात. कामाच्या ठिकाणी नीतिशास्त्र व्यवस्थापित करण्याचे फायदे:

१. विश्वास आणि प्रतिष्ठा वाढविण्यासाठी मदत: नैतिक मानकांचे पालन केल्याने संस्थांना त्यांच्या दैनंदिन कामकाजात पारदर्शकता, विश्वासाहता आणि अखंडता

डॉ. दिगंबर भा. टुले

सुनिश्चित करण्यात मदत होते. यामुळे गुंतवणूकदार, ग्राहक, कर्मचारी इत्यादी अंतर्गत आणि बाह्य भागधारकांसोबत विश्वासपूर्ण संबंध निर्माण होण्यास मदत होते.

२. कर्मचारी मनोबल आणि प्रतिबद्धता: व्यवस्थापन जेव्हा नैतिक पद्धती आणि वर्तवणूक पाळतात तेव्हा कर्मचारी व्यवस्थापना प्रती समर्थन आणि निष्ठा बाळगतात. कार्यासंचालन सुव्यवस्थित होऊन उत्पादकता वाढते, खर्चाचे प्रमाण कमी होतात आणि शाश्वत कार्यसंस्कृतीकडे वाटचाल होते.

३. प्रतिभा आणि आकर्षण टिकवून ठेवण्यामध्ये मदतगार: व्यवसायिक नीतिमत्ते उत्तम असल्याचा फायदा उत्तम प्रतिभा आकर्षित करते. तसेच कर्मचारी टिकवून ठेवण्याच्या धोरणांना बळकट करतात. व्यवसायिक नीतिमत्तेमुळे कर्मचारी त्यांच्या कामात आनंदी आणि समाधानी असतात.

४. व्यवसायिक नीतिमत्ता कायदेशीर जोखीम कमी करणे: व्यवसायिक नीतिमत्तेमुळे कायदे, नियम आणि मार्गदर्शक तत्वांचे पालन करून व्यवसाय पुढील काळासाठी फायद्यात असतो. व्यवसायिक नीतिमत्ता कायदेशीर अडचणी, शिक्षा/ आर्थिक दंड आणि प्रतिष्ठा हानी होण्याची शक्यता कमी करतो.

५. व्यवसायिक नीतिमत्तेच्या पालनामुळे ग्राहकांचे समाधान आणि निष्ठा वाढविण्यास मदत होते.: व्यवसायिक नैतिकता आणि व्यवसायाची आचारसंहितेचा वस्तू आणि सेवांच्या दर्जा आणि ग्राहकांचे समाधानावर उत्तम परिणाम होतात, कंपन्यांसाठी दीर्घकालीन ग्राहक निष्ठा राखणे यामुळे सोपे जाते. तसेच यामुळे सकारात्मक प्रसिद्धी आणि नवीन व्यवसाय संधी देखील वाढत जातात.

व्यवसाय नैतिकतेचे फायदे:

अ) व्यवसायातील गैरप्रकार थांबविण्यास मदत: व्यवसायातील गैर व्यवहार नैतिक व्यवहारानां प्रदर्शनामुळे आळा बसतो. नैतिक वर्तन निश्चितपणे आचरणात असणे आवश्यक आहे.

ब) ग्राहकांचा आत्मविश्वास बळावतो: ग्राहक टिकवून ठेवणे हे जसे कंपनीच्या नैतिकतेवर अवलंबून आहे, सेवांचा दर्जा, किंमत, टिकाऊपणा यावर ग्राहकांचा विश्वास अवलंबून असतो.

क) व्यवसाय मजबूत करण्यास मदत करते: नैतिकदृष्ट्या कंपन्या उच्च-गुणवत्तेची उत्पादने (वस्तू आणि सेवा) तयार करून आणि व्यवसायिक पद्धती आणि प्रक्रियांमध्ये

पारदर्शकता राखतात. ग्राहकांच्या समस्यां असल्यास त्वरित निराकरण करून निष्ठावान ग्राहक तयार करण्याचा प्रयत्न करित असतात. त्यामुळे व्यवसाय मजबूत होतोच आणि वाढतही जातो.

ड) कर्मचारी आणि त्यांच्या हितांचे रक्षण करते: व्यावसायीक नैतिकता कार्मचारींच्या कल्याणाचा विचार करतात, सुरक्षा संसाधने, प्रशिक्षण, सामाजिक सुरक्षा प्रदान करित असतात. त्यामुळे व्यवसायाला उच्च क्षमता असणारे कर्मचारी टिकवून ठेवण्यास मदत होते.

इ) भागधारकांमध्ये चांगले संबंध विकसित होण्यास मदत होते.: ग्राहक, कर्मचारी, स्थानिक लोक, प्रशासन, सरकार इत्यादी भागधारक कंपन्यांसाठी महत्त्वपूर्ण असतात. नैतिक वर्तनाचा फायदा भागधारकांच्या समाधानाने कंपनीला होतो.

ई) व्यवसायाचे कार्य सुरळीत चालविण्यास मदतगार असते.: कायदे, नियम आणि मार्गदर्शक तत्वांचे पालन करून व्यवसाय पुढील काळासाठी फायद्यात असतो. व्यवसायिक नीतिमत्ता कायदेशीर अडचणी येण्यास मज्जाव करतात आणि व्यवसायाची प्रतिष्ठा जपली जाते. (<https://www-keka-com>, २०२४)

व्यवसायिक कार्य क्षेत्रातील नैतिकता:

अ) नैतिक विपणन: व्यवसायिक धोरणामध्ये नैतिक विपणननाचे असले पाहिजे, ज्यात जाहिरातींमध्ये प्रामाणिकपणा, निष्पक्षता आणि जबाबदारीचे धोरण, मार्गदर्शक तत्वांचे पालन, व्यवसायिक नैतिक नियम आणि मूल्ये पालन व्यवसायाकडून जाहीर असणे आवश्यक आहे. विपणन संप्रेषण, विपणन व्यावसायिकांच्या सर्वोच्च मानकांचे पालन, जाहिराती, विपणकांनी व्यापार आणि व्यवहाराबाबत पारदर्शक असले पाहिजे. ग्राहकांना न्याय्य वागणूक दिली पाहिजे. ग्राहकांच्या गोपनीयतेची कधीही तडजोड केली जाऊ नये, विपणकांनी नियम आणि मानकांचे पालन करणे आवश्यक आहे, सरकारी आणि व्यवसायिक संस्थांद्वारे स्थापित मानांकनाचे पालन, नीतीमत्तेवर खुलेपणाने आणि प्रामाणिकपणे चर्चा केली पाहिजे इत्यादी.

ब) मानव संसाधन व्यवस्थापनातील नैतिकता: मानव संसाधन व्यवस्थापन (HRM) निर्णायक भूमिका बजावते आणि या भूमिकेत नैतिकता ही महत्त्वाची असावी लागते. मानवी संसाधन नैतिकता व्यवस्थापन (HRM) ला उद्भवणाऱ्या समस्यांचा समावेश करते. जसे नियोक्ता-कर्मचारी संबंध, अधिकार आणि कर्तव्ये, नियोक्ता आणि कर्मचारी यांच्यात देयके इत्यादींचा एचआरएमला भेडसावणाऱ्या नैतिकतेच्या समस्यांमध्ये इत्यादींचा समावेश होतो. भेदभावाचे मुद्दे अनेक मुद्दे वयाच्या आधारावर

भेदभाव, लिंग, वंश, धर्म, अपंगत्व, लैंगिक छळ, कर्मचाऱ्यांच्या प्रतिनिधीत्वाशी संबंधित समस्या आणि कामाच्या ठिकाणी लोकशाहीकरण, व्यापारीकरण, कार्यस्थळाच्या समस्या जसे पाळत ठेवणे, आरोग्य चाचणी, नियोक्त्याच्या गोपनीयतेवर परिणाम करणारे मुद्दे, नियोक्ता आणि कर्मचारी यांच्यातील शक्ती संतुलन, व्यवसायिक सुरक्षा आणि आरोग्य, कंपन्या आर्थिक जोखीम, कर्मचाऱ्यांची कामगिरी आणि वेतन प्रणाली, कामाची वेळ, रोजगार इत्यादी मानव संसाधन व्यवस्थापनातील नैतिकता दर्शवितात.

क) वित्त आणि लेखा मध्ये नैतिकता: वित्त आणि लेखा नीतिशास्त्र हा व्यवसायिक आचारसंहतेचा भाग आहे. आर्थिक फसवणूक रोखण्यासाठी, विविध लेखा संस्था आणि सरकारे व्यवस्था विकसित झाली आहेत. लेखापरीक्षकांना उच्च पातळीवरील नैतिकतेची आवश्यकता असते. भागधारकांचे वार्षिक आर्थिक विवरणांवर गुंतवणूक प्रमाण अवलंबून असतात. कंपनीचे आर्थिक स्टेटमेंटबाबत माहिती भागधारकांना असली तर ते गुंतवणुकीबाबत योग्य निर्णय घेऊ शकतात. लेखाद्वारे निधीचा दुरुपयोग, आर्थिक विवरण, इनसाइडर ट्रेडिंग आणि हितसंबंधांचा संघर्ष होणार नाही याची दक्षता घेतली जातो.

ड) उत्पादनाची नैतिकता: व्यवसायाचे उत्पादनाची नैतिकता हा महत्त्वपूर्ण भाग आहे. उत्पादने आणि उत्पादन प्रक्रिया द्वारे पर्यावरणीय हानी होणार नाही याची खात्री करावी लागते. उत्पादन किंवा उत्पादन प्रक्रियाद्वारे काही गंभीर समस्या उद्भवतात, धोक्याची पातळी ओलांडली जाऊ नये या करिता प्रयत्न कारणे आवश्यक आहे. प्रतिबंधात्मक तंत्रज्ञानाची वापर, जोखीम, धोकादायक उत्पादने यावर नियंत्रण असणे आवश्यक आहे. प्रदूषण, पर्यावरण नैतिकता आणि कार्बन उत्सर्जन यावर नैतिक जबाबदारीने काम कारणे व्यवसायाची नैतिक जबाबदारी आहे. नैतिक मानके पळणारी कॉर्पोरेट संस्कृती तयार होणे गरजेचे आहे.

इ) कॉर्पोरेटची माहिती तंत्रज्ञानातील नैतिकता: तंत्रज्ञानाचा वेग नवीन उत्पादने वाढीचा वेग ठरवीत असतात. तंत्रज्ञानाचा वापर नीतिशास्त्रावर प्रश्न उपस्थित होऊ शकतात. आजचे युग माहिती तंत्रज्ञानाचे आहे आणि माहिती व संपर्क तंत्रज्ञान हा त्याचाच भाग आहे. तांत्रिक नवकल्पना पर्यावरणाला जोडत आहेत. व्यवसायातील तंत्रज्ञानातील प्रगती मनुष्यबळाचा वापर मर्यादित करित आहे, तसेच काही वेळा मनुष्यबळाचे कमी कारणे, शोषण कारणे इत्यादी प्रकारणे होत आहे. तसेच तंत्रज्ञानातील प्रगतीने नवीन पर्यावरणीय समस्या तयार होत आहे. तंत्रज्ञानातील प्रगतीमुळे अनेक नवीन कॉर्पोरेट पुढे नैतिकतेच्या समस्या निर्माण झाल्या आहेत. जसे साहित्यिक चोरी, सॉफ्टवेअर पायरेसी, हॅकिंग, संगणक गुन्हे, व्हायरस, नोकरी विस्थापन, डिजिटल डिव्हाइड, नॅनोटेक्नॉलॉजी आणि आयटी, कुकीज आणि स्पायवेअर इत्यादी. तंत्रज्ञानातील प्रगतीची नैतिकतेच्या जबाबदारी व्यावसायिकांनी घेतली पाहिजे.

ई) व्यवसायिक कॉपीराइट्स आणि पेटंटबाबत नैतिकता: बौद्धिक संपदा (IP) कायदेशीर व्यवस्था आहे. यामध्ये प्राथमिकता तीन क्षेत्रे येतात. IP चे ट्रेडमार्क, कॉपीराइट आणि पेटंट हे आहेत, बौद्धिक मालमत्ता कायदेशीर अधिकार". या करिता अटी आहेत, जसे, कॉपीराइट हा कॉपी करण्याचा अधिकार आहे'. याचा अर्थ उत्पादनाचा मूळ निर्माता आणि याकरिता अधिकृतता देतो. कॉपीराइट कायदा नुसार सामग्रीच्या निर्माता यावर पुढे जाण्याचा नवीन व्यवसाय किंवा व्यक्तीला अधिकार देतो. हे अधिकार विकलेले किंवा भाडेतत्वावर दिले असतात. कॉपीराइट उल्लंघन चोरी आहे. कॉपीराइट मालकाची परवानगी असल्यास कार्यप्रदर्शन, सार्वजनिक प्रदर्शन करता येते. (Director, 2021)

व्यवसायात नैतिकतेचा सातत्य ठेवणे किंवा अमलात असणे:

भारतात २१ व्या शतकात सर्व व्यवसायांनी त्यांना असणारे सर्व कायदेशीर नियम आणि कायद्यांचे पालन करावे. कायद्या नुसार असणाऱ्या सर्व देणी पूर्ण कारणे आवश्यक आहेत आणि हे करिताना भ्रष्ट व्यवहार टाळावा. व्यवसाय चालविण्यासाठी आणि वाढीसाठी चांगला नफा मिळवणे, यश संपादन कारणे गरजेचे आहे. भारतातील नैतिक व्यवसायांचे अनुकरण करण्यासाठी मोठ्या संधी उपलब्ध आहे. आंतरराष्ट्रीय व्यापारामुळे भारतात बहुराष्ट्रीय कंपन्यांचे भागीदार होणे, त्यांच्या सोबत भारतीय कंपन्यांचे स्पर्धात्मक वातावरण तयार होत आहे. त्यामुळे यशस्वी व्यवसायिक होण्याची चांगली उदाहरणे मोठ्या प्रमाणात आहेत.

सरकारच्या नैतिकदृष्ट्या तयार केलेल्या व्यवसायिक नियमांचे पालन होण्या करिता भ्रष्ट व्यवहारांना बळी पडू नये. व्यवसायाने भ्रष्टाचार, उपद्रव मूल्य आणि कमिशनबाजी करू नये. आंतरराष्ट्रीय दर्जाच्या दृष्टीने भ्रष्टाचार अत्यंत वाईट आहे. लाचेची मागणी जवळपास शून्य असणे आवश्यक आहेत. भारतात अचूक नियमांचे पालन करून भ्रष्टाचार टाळता येऊ शकतो. भारतातील व्यवसाय आज अशा भ्रष्ट पद्धती टाळतात. फक्त नियम आणि नियमांचे अचूक पालन करून त्याद्वारे ते व्यवसाय स्वतःला असुरक्षित बनवतात. एकदा विनियम नीट वाचले, समजले तर त्यानंतर, कायदेशीर बाजू सशक्त राहते. 'कायदे न मोडणे' उच्च व्यवस्थापन स्तरावर नैतिक विश्वास निर्माण करतात आणि नियमांचे उल्लंघन करणारे पकडले जातात आणि त्यांना शिक्षा केली जाते. व्यवसायिक परवानगी प्रणालीमध्ये उत्कृष्ट पारदर्शकता आणली तर भ्रष्टाचार भारतमध्ये वाटचाल करणार नाही. उत्तम लोकशाही, सुधारित प्रशासन, कमी आणि अवाजवी प्रतिबंधात्मक कायदे आणि सरलीकृत कर व्यवस्था तयार करून भारताशी आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचे अधिकाधिक एकीकरण होत आहे. (Garde, April-June, 2011)

निष्कर्ष:

व्यवसायिक नैतिकता ही व्यवसाय वाढीसाठी महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावते. व्यवसायिक नैतिकतेमध्ये व्यवसायांना स्थानिक, राज्य आणि केंद्र सरकारे, स्थानिक जनता, राजकीय नैतिकता या सर्वांचा विचार करावा लागतो. इंदस्ट्री संदर्भातील कायदे आणि नियमांचे पालन होणे आवश्यक असते. कोणत्याही भ्रष्ट पद्धतीला येथे थारा नसतो. कर्मचारी नियुक्ती, पगार वाढ, वेळेत पगार होणे, कामाच्या ठिकाणची स्थिती, सभोवतालचे वातावरण इत्यादींचा काळजीपूर्वक विचार करावा लागतो. पर्यावरण संरक्षण, वृक्ष लागवड, जल संधारण, मृदा संधारण इत्यादीची काळजी घ्यावी लागते, स्थानिक समुदायांचे कल्याण महत्वाचा मुद्दा असतो.

प्रदूषण, पर्यावरण नैतिकता आणि कार्बन उत्सर्जन यावर नैतिक जबाबदारीने काम कारणे व्यवसायाची नैतिक जबाबदारी आहे. भेदभाव जसे लिंग, वंश, धर्म, अपंगत्व, लैंगिक छळ कर्मचाऱ्यांच्या प्रतिनिधीत्वाशी संबंधित समस्या आणि कामाच्या ठिकाणी लोकशाहीकरण, व्यापारीकरण, कार्यस्थळाच्या समस्या जसे पाळत ठेवणे, आरोग्य चाचणी, नियोजकाच्या गोपनीयतेवर परिणाम करणारे मुद्दे, नियोजका आणि कर्मचारी यांच्यातील शक्ती संतुलन, व्यवसायिक सुरक्षा आणि आरोग्य, कंपन्या अर्थिक जोखीम, कर्मचाऱ्यांची कामगिरी आणि वेतन प्रणाली, कामाची वेळ, रोजगार इत्यादी मानव संसाधन व्यवस्थापनातील नैतिकता दर्शवितात. याबाबत व्यवसायाने सकारात्मकता दाखविल्यास निश्चितच व्यवसायाबाबत सकारात्मक वातावरण तयार होते.

References:

1. Director, n.o. (2021, 2021). <https://old.mu.ac.in>. Retrieved from https://old.mu.ac.in/wp-content/uploads/2021/04/M.Com_-Business-Ethics-.pdf
2. Garde, A. R. (April-June, 2011). Business Ethics in India. IMJ, ७८- ८४.
3. [https://old.mu.ac.in/\(२०२१,४\)](https://old.mu.ac.in/(२०२१,४)). Retrieved from https://old.mu.ac.in/wp-content/uploads/2021/04/M.Com_-Business-Ethics-2.pdf
4. [https://old.mu.ac.in/\(२०२४,०७१०\)](https://old.mu.ac.in/(२०२४,०७१०)). Retrieved from https://old.mu.ac.in/wp-content/uploads/2021/04/M.Com_-Business-Ethics-2.pdf
5. [https://upscsociology.\(n.d.\)](https://upscsociology.(n.d.)). Retrieved from <https://upscsociology.in/what-is-business-ethics/>
6. <https://www.investopedia.com/>. (२०२४, ०६ १५). Retrieved from <https://www.investopedia.com/>
7. [https://www.loksatta.com/\(२०१४,०९२५\)](https://www.loksatta.com/(२०१४,०९२५)). Retrieved from <https://www.loksatta.com/sampadkiya/professional-ethics-961624/>

8. [https://www-keka-com.\(२०२१\).](https://www-keka-com.(२०२१).) Retrieved from <https://www-keka-com>
9. [https://www-keka-com.\(२०२४,०७५\).](https://www-keka-com.(२०२४,०७५).) Retrieved from https://www-keka-com.translate.google/importance-of-business-ethics?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=mr&_x_tr_hl=mr&_x_tr_pto=rq#:~:text=Business%20ethics%20can%20be%20denoted,bad%20behavior%20and%20decision%2Dmaking.